

7. Миньяр-Белоручев Р.К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам / Юрий Константинович Миньяр-Белоручев. – М. : Стелла, 1996. – 144 с.
8. Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе / Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
9. Пассов Е.И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Пассов Ефим Израилевич. – Липецк, 1980. – 477 с.
10. Цуканова Л.Д. Формирование умения языковой догадки на основе словообразования в процессе самостоятельного чтения (на материале англ. яз., нач. этап яз. вуза): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Цуканова Лидия Дмитриевна. – М., 1994. – 194 с.
11. Gairns R. Oxford Word Skills / R. Gairns, S. Redman. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 256 p.
12. Пушкарева Л.П. Методика работы над лексикой на старшем этапе языкового ВУЗа: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.П. Пушкарева. – М., 1971. – 227 с.
13. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание / Петр Иванович Зинченко. – М. : Директ-Медиа, 2008. – 985 с.
14. Шлычкова А.Н. О влиянии мыслительной деятельности на запоминание / А.Н. Шлычкова // Вопросы психологии. – 1980. – № 6. – С. 90–96.
15. Сиземина А.Е. Методика развития лексической компетенции студентов лингвистического вуза на основе формирования мотивационной базы обучения: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностраные языки)» / Сиземина Александра Евгеньевна. – Нижний Новгород, 2009. – 22 с.
16. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: навч. посіб. / Ольга Геннадіївна Квасова. – К. : Ленвіт, 2009. – 119 с.
17. Коньшева А.В. Контроль результатов обучения иностранному языку / Ангелина Викторовна Коньшева. – СПб. : КАРО, Мн. : Четыре четверти, 2004. – 144 с.

УДК 378:37.013.77:378.18

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ВНЗ

Іванова Л.С., к. філос. н., доцент, Мосол Н.О., к. психол. н., доцент

Запорізький національний університет

У статті представлено тлумачення категорії «адаптація» з точки зору філософії, соціології, психології та педагогіки. Розглянуті ключові фактори психолого-педагогічної адаптації та визначаються їх основні характеристики.

Ключові слова: адаптація, фактор, фактори адаптації, студентський вік, педагогічна підтримка, педагогічний супровід, мотив.

Иванова Л.С., Мосол Н.А. ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРОВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АДАПАЦИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРВОКУРСНИКОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье представлены определения категории «адаптация» с точки зрения философии, социологии, психологии и педагогики. Рассмотрены ключевые факторы психолого-педагогической адаптации и определяются их основные характеристики.

Ключевые слова: адаптация, фактор, факторы адаптации, студенческий возраст, педагогическая поддержка, педагогическое сопровождение, мотив.

Ivanova L.S. Mosol N.A. DESCRIPTION OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF FRESHMEN'S ADAPATATION IN HIGH SCHOOL / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article presents the definition of the category «adaptation» in terms of philosophy, sociology, psychology and pedagogy and the main factors for psychological and educational adaptation and identifies their key characteristics.

Key words: adaptation, factor, factors of adaptation, the student's age, educational and pedagogical support, motive.

Оновлення життя суспільства сьогодні пред'явило серйозні й обґрунтовані вимоги до сучасної освіти. Підготовка до життя підрастаючого покоління, здатного до саморозвитку, творчості, досягнення високих

результатів у будь-якому виді діяльності, при цьому відповідального, вільного й гармонійного, стала завданням усіх соціальних інститутів. Діяльність освітньої установи, зокрема вищої школи, спрямована на створення умов для отримання кожним студентом освіти, що відповідає його здібностям, інтересам і можливостям. Вітчизняна педагогіка веде пошук шляхів зниження стресогенного впливу навчання на особистість, підвищення ефективності освіти, але практика показує реальну необхідність аналізу ефективності педагогічних технологій, орієнтацію на всебічний і гармонійний розвиток особистості студента.

Включення України до міжнародного економічного й освітнього співтовариства, розширення зв'язків із країнами об'єднаної Європи щодо лінії вищої освіти, диктують необхідність коригування процесу підготовки сучасного фахівця з урахуванням вимог світових освітніх стандартів і досвіду формування особистості в освітньому процесі. У наукових дослідженнях все частіше йдеться про зниження ефективності вітчизняної системи вищої освіти, де в якості підстави наводяться приклади збільшення чисельності студентів ВНЗ, зростання числа випускників, працевлаштування їх не за набутою спеціальністю, велика частка безробітних з вищою освітою.

Причинами цього явища, на думку багатьох науковців, є те, що до ВНЗ вступає велика кількість випускників середніх шкіл, для яких мотивом вибору є не підвищення освітнього рівня, а інші соціально-психологічні мотиви. Відповідно, виникає проблема – адаптація до нового навчального закладу новоприбулих студентів. Для успішного її вирішення необхідним є створення в стінах вищого навчального закладу певних соціально-педагогічних умов.

Аналіз літератури свідчить про те, що в науці склалося теоретичне підґрунтя для вирішення проблеми адаптації студентів-першокурсників в освітньому процесі вищої школи. Дослідження адаптації як необхідної умови існування живого організму розглядалася в роботах І.Б. Зарубінської, В.П. Казміренко, Л.М.Мамаєва, А.А. Наладчян, О.І. Плотнікової.

Розгляд проблеми вишівської адаптації в психолого-педагогічних дослідженнях (Л.М. Дегтярьова, Л.О. Добрик, Л.М. Мамаєв, О.І. Плотнікова та інші) пов'язаний із основними видами діяльності – навчальною, трудовою, комунікативною, а також із посиленням вимог до підвищення самостійності й відповідальності студентів.

О.І. Плотнікова, С.Т. Посохова, В.Д. Скрипник відзначали, що формування адаптації студентів до навчального процесу ВНЗ завершується після закінчення першого семестру. М.В. Деляу, І.М. Слободчиков вважають, що це відбувається до закінчення навчання на першому курсі. Становлення процесу адаптації студентів протягом усього періоду навчання у ВНЗ відобразили у своїх дослідженнях Б.І. Додонов, І.Б. Зарубінська, В.П. Казміренко.

Таким чином, можна констатувати, що сьогодні вченими приділяється значна увага проблемі, що розглядається. Разом з тим, високо оцінюючи перераховані дослідження, слід зазначити, що проблема адаптації студентів вищої школи в педагогічній науці недостатньо розроблена, хоча процес адаптації першокурсників є процесом активного включення в нове освітнє середовище, в результаті якого вирішуються завдання формування інтересу в студентів до навчання, розвиток їх здібностей до самоорганізації діяльності.

Говорячи про адаптацію в освіті, і, виходячи з теоретичних досліджень проблем адаптації, необхідно зазначити, що, незважаючи на різницю в цілях, формі та змісті, достатньо важливим постає питання щодо факторів адаптації.

На підставі цього мета статті полягає у визначенні ключових факторів психолого-педагогічної адаптації студентів-першокурсників вищого навчального закладу та уточнення їх основних характеристик.

Саме визначення «адаптація» у філософії (від латинського *adapto* – пристосування) розуміється як процес пристосування системи до умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Адаптацією іноді називають і результат такого процесу, тобто наявність у системи пристосованості до певного фактору середовища [15, с. 9].

У соціології під адаптацією розуміють динамічний процес, завдяки якому системи живих організмів, незважаючи на мінливість умов, підтримують стійкість, необхідну для існування та продовження роду.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях з поняттям адаптації особистості в суспільстві все частіше згадується поняття адаптації в колективі, яка, як правило, розглядається в контексті організаційної культури. З цих позицій вона визначається як процес ознайомлення особистості з організаційною культурою через набуття знань, манери поведінки, а також засвоєння способів мислення та спілкування з іншими людьми.

Під поняттям «фактор» ми розуміємо момент, суттєву обставину в певному процесі, внутрішню причину, рухому силу будь-якого процесу, явища, що визначає його характер чи окремі риси [14, с. 98].

Фактори, що впливають на адаптацію до навчання у ВНЗ, об'єднують у три блоки: соціологічний, психологічний і педагогічний.

У свою чергу, фактори поділяються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх можна віднести соціологічний блок (вік, соціальне походження, тип довузівської освіти студента-першокурсника) і педагогічний блок (організація середовища, матеріально-технічна база закладу, рівень педагогічної майстерності викладацького складу).

До внутрішніх факторів належить психологічний блок, який містить індивідуально-психологічні та соціально-психологічні фактори (інтелект, спрямованість, мотивація, особистісний адаптаційний потенціал першокурсника).

Характеризуючи фактори, що впливають на процес адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ, необхідно, перш за все, розглянути особливості студентського віку, який до цього часу залишається дискусійною проблемою в сучасній науці, оскільки немає єдиної думки щодо меж, які визначають кризові переходи особистості з одного віку до іншого. Період студентства припадає в середньому на вік 18–25 років і готовність особистості до навчання визначається прагненням за допомогою навчальної діяльності досягти конкретних цілей. Іншими словами, діяльність значною мірою обумовлена часовими, професійними, соціальними факторами.

Питанням навчання й виховання студентів приділяє увагу багато науковців, які зазначають, що студентство є особливою соціальною категорією, специфічною спільністю людей, організаційно об'єднаних інститутом освіти. Студентство включає осіб, зайнятих старанною навчальною працею, які цілеспрямовано й систематично оволодівають знаннями та професійними вміннями. Як соціальна група студентство характеризується професійною спрямованістю, сформованістю стійкого ставлення до майбутньої професії і в порівнянні з іншими групами населення відрізняється найбільш високим освітнім рівнем, найбільш активним споживанням культури й високим рівнем пізнавальної мотивації [4, с. 42].

Навчальна діяльність студента визначається двома типами мотивів: мотивом досягнення й пізнавальним мотивом. Останній є основою навчально-пізнавальної діяльності людини й розвивається при правильній взаємодії студентів і викладачів.

Перехід до дорослого життя, як і будь-який перехідний етап, містить у собі внутрішні протиріччя, пов'язані з особливостями розвитку особистості. Як правило, саме в студентському віці досягають максимального розвитку як фізичні, так і психологічні властивості та вищі психічні функції: сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мовлення, емоції та почуття. У цьому віці ми маємо справу з активним розвитком самостійності в стратегічних видах життєдіяльності, включаючи цілепокладання і планування.

Основні суперечності людини віком 18–25 років полягають у невідповідності її уявлень про саму себе та рівня домагань із реальними можливостями реалізувати свої ідеальні прагнення. Саме в цей період починається посилений пошук засобів досягнення визначених перспектив. Найважливішими з цих засобів більшість юнаків і дівчат вважають знання і досвід, необхідні для самореалізації в обраній сфері діяльності. У період юності й ранньої зрілості людина найбільше розширює свій життєвий досвід, пробує свої сили в різних видах діяльності, формує ставлення до навколишньої дійсності, орієнтується в потоці привнесених ззовні цінностей.

У дослідженнях І.С. Кон, М.М. Левиної зазначається, що психологічні можливості студентства (становлення самосвідомості, якісно новий рівень теоретичного мислення) дозволяють виробляти власне ставлення до гуманітарного знання, визначати значущість знань і їх застосування в контексті особистісного та професійного розвитку [9; 10].

Персоналізація, як ступінь суб'єктності, притаманна юному віку, змінюється шаблоном індивідуалізації, що пов'язується з пошуком свого прискорення у світі, з виробленням власного світогляду, авторства, способу життя. Відбувається прийняття відповідальності за власну суб'єктність, а, як відомо, відповідальність є принциповою ознакою дорослої позиції ставлення до життя і конкретної діяльності.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволив нам визначити основні особливості студентського віку, що характеризується як період набуття досвіду самостійних рішень, в якому створюються оптимальні суб'єктивні умови для формування навичок самоосвітньої діяльності, а також реальних життєвих планів, які виникають в результаті чіткого підпорядкування цілей.

Питання особистісного розвитку студента й формування його готовності до майбутньої професійної діяльності є ключовими в теорії та практиці вдосконалення роботи сучасного освітнього закладу. Саме в процесі навчання у виші відбувається первинне «освоєння» професії, визначається життєва та світоглядна позиція молодої людини, вивчаються індивідуальні способи діяльності, форми поведінки та спілкування. При цьому однією з провідних проблем є побудова такої системи навчально-освітнього процесу, яка оптимальним чином враховувала б особливості й закономірності не тільки особистісного

розвитку студента, а і його професійного становлення та взаємозумовленості двох процесів: розвитку особистості й становлення професіонала.

Виходячи з даних І.А. Зязюна, цілісна концепція системи підготовки спеціалістів у ВНЗ як педагогічна концепція індивідуалізації навчання повинна включати такі взаємопов'язані та взаємообумовлені науково-методичні компоненти: адекватний формально-понятійний апарат; сукупність всебічно розроблених філософських і соціально-психологічних положень про індивідуалізацію та індивідуальності; сукупність психолого-педагогічних положень, які забезпечують створення системи засобів вивчення особливостей учнів; комплекс несуперечливих дидактичних принципів, здійснення яких індивідуалізує процес навчання; систему засобів індивідуалізації навчання, що включає взаємопов'язану упорядковану сукупність адаптивних дидактичних засобів і форм організації навчальної роботи [5, с. 6].

Аналізуючи проблему чинників психолого-педагогічної адаптації студентів-першокурсників до вищого навчального закладу, можна визначити побудову освітньої діяльності як сукупність навчальних цілей, сформованих з урахуванням дій студентів, використання відповідних стандартизованих, головним чином електронних, навчальних матеріалів, що програмують діяльність студентів і дозволяють їм працювати у власному темпі без допомоги викладача. Крім того, має здійснюватись діагностичне тестування і відповідна корекція навчально-педагогічної діяльності. Важливим є також незалежність окремих закінчених етапів навчальної послідовності, що дозволяє диференціювати програму й результати навчального процесу.

Продуктивними знахідками в організації навчального процесу є прийоми гнучкої побудови індивідуалізованого режиму й темпу навчальної роботи, елементи самостійного планування ходу навчання самими студентами, діагностичний контроль процесу навчання та його коригування відповідно до індивідуальних особливостей «проходження» студентами навчальної програми. Необхідним є також створення спеціальних навчальних матеріалів (посібників, комплексів, програм) для самостійної роботи, рухомий склад навчальних груп та гнучке поєднання індивідуальних і групових форм навчальної роботи.

Умови для самостійності студента в освітньому процесі ВНЗ створюються через різноманітність і вибір методів, форм організації діяльності, роботу в громадських молодіжних організаціях, різноманітну позааудиторну культурно-дозвілєву діяльність, психологічну й соціальну служби вищого навчального закладу. Пріоритет внутрішнього потенціалу розвитку студента-першокурсника надає йому право самостійно здійснювати вибір і нести за нього відповідальність. Проте, для ефективного самовизначення недостатньо надати студенту свободу вибору, оскільки свобода зовнішня (відмова від авторитарних методів навчання, виховання й організації освітнього процесу) не робить людину вільною внутрішньо (здатною робити відповідальні вибори). Потрібно щонайменше навчити студента-першокурсника вибирати, допомогти йому розібратися в суті проблемної ситуації, виробити план рішення і зробити перші кроки.

У вирішенні завдань професійно-особистісного самовизначення студента-майбутнього фахівця необхідна спеціальна допомога педагога, яка визначається стратегіями педагогічної підтримки чи педагогічного супроводу першокурсника в перші місяці навчання. Це пов'язується зі створенням сприятливих умов, безпечного середовища, необхідних для розвитку й саморозвитку студентів, розкриття й реалізації власних сил, формування здатності до самостійних дій і вільного вибору.

Педагогічна підтримка полягає в спільному зі студентом визначенні його інтересів, нахилів, здібностей, ціннісно-цільових установок, можливостей і способів подолання труднощів, що перешкоджають його саморозвитку [7]. Педагогічний супровід розуміється як створення й розвиток різнобічних умов для прийняття суб'єктом оптимальних рішень у ситуаціях життєвого вибору, взаємодія педагога й вихованця, спрямована на вирішення проблем розвитку вихованця [3, с. 23].

Обидві ці стратегії розкриваються в логіці «саморозвитку через подолання труднощів». Допомога, як відомо, означає «сприяння, яке приносить полегшення», а підтримка й супровід відображають різний ступінь сприяння в подоланні труднощів. Підтримати можна навіть не будучи поруч, допомогти – тільки в спілкуванні, тісному контакті зі студентами, не здатними самостійно впоратися з труднощами, подолання яких для них особистісно значуще. Однак ці поняття цілком взаємозамінні. Надаючи студенту ту чи іншу допомогу, педагог-предметник тим самим підтримує його, і навпаки, підтримуючи починання, перші, боязкі, невпевнені дії студента, педагог допомагає йому відчувати впевненість у собі, знайти сили для досягнення бажаної мети й подолання труднощів, що зустрічаються.

Супроводжувати й підтримувати студентів при проходженні освітнього маршруту означає надавати їм у тій чи іншій формі пряму, безпосередню чи опосередковану, педагогічну, психологічну, індивідуальну або групову, загальну допомогу. З цих позицій її можна розглядати як «середовище, що підтримує», де індивідуальна робота вимагає допомоги студенту за такими напрямками:

– індивідуальний розвиток (освоєння способів продуктивного мислення, раціональних прийомів навчальної діяльності, розумових операцій, адаптація до особливостей організації навчання у ВНЗ);

- оформлення мотивації вибору професії і підготовки до неї (усвідомлення потреб, мотивів, цілепокладальної діяльності);
- формування адекватної самооцінки та стану внутрішнього емоційного комфорту (емоційної рівноваги, почуття впевненості у своїх силах);
- вироблення вольових властивостей, подолання себе (своїї сором'язливості, лінощів, неорганізованості, безвідповідальності);
- формування саморегуляції (самоорганізації, самоврядування, почуття власної гідності);
- розвиток творчих здібностей (як спеціальних, так і у сфері життєтворчості, неповторності, оригінальності рішень, індивідуального стилю діяльності та поведінки; залучення до активної навчально- і науково-дослідної роботи);
- смислова активності (формування плідних ціннісно-смислових орієнтацій професійної діяльності та підготовки до неї).

Педагогічний супровід передбачає діагностику сутності проблеми, її причин і вибір найбільш ефективних способів її рішення. Однак на етапі вирішення проблеми студенту надається більша самостійність (а, отже, і велика відповідальність): допомога надається методами консультування на етапі прийняття рішення і вироблення плану подолання проблеми, а також первинної допомоги на етапі реалізації цього плану.

В організаційному відношенні педагогічна підтримка включає такі етапи: діагностичний (виявлення та фіксація проблеми), пошуковий (спільний пошук причини виникнення проблеми), договірний (проекування дій кожної зі сторін з поширенням функцій і відповідальності), діяльнісний (забезпечення успіху у вирішенні проблеми) і рефлексивний (аналіз досягнутого).

Для стратегії педагогічної підтримки характерні такі методи, як вправа, тренінг, драматизація, оцінювання, приклад. Стратегія педагогічної підтримки передбачає, по-перше, наявність реальних труднощів, проблем, у вирішенні яких потрібна допомога; по-друге, більш «повну» взаємодію педагога зі студентами-першокурсниками і більш ініціативну діяльність викладання, ніж стратегію педагогічного супроводу.

Таким чином, супровід відрізняється від підтримки своєю безперервністю, комплексним характером і опосередкованістю наданої допомоги. Підтримка ж епізодична, адресна (спрямована на подолання конкретних труднощів) і припускає велику ініціативу викладача в наданні допомоги.

Обидві визначені стратегії навчально-виховної діяльності характеризуються пріоритетом інтересів супроводжуваного, оптимізмом, позитивною оцінкою досягнень студента-першокурсника, діалогічністю спілкування, створенням ситуацій успіху самореалізації, самопрезентації, самоствердження, піднесенням гідності студента.

Ми представили процес психолого-педагогічного супроводу студента-першокурсника у вигляді структурної моделі на рис 1.

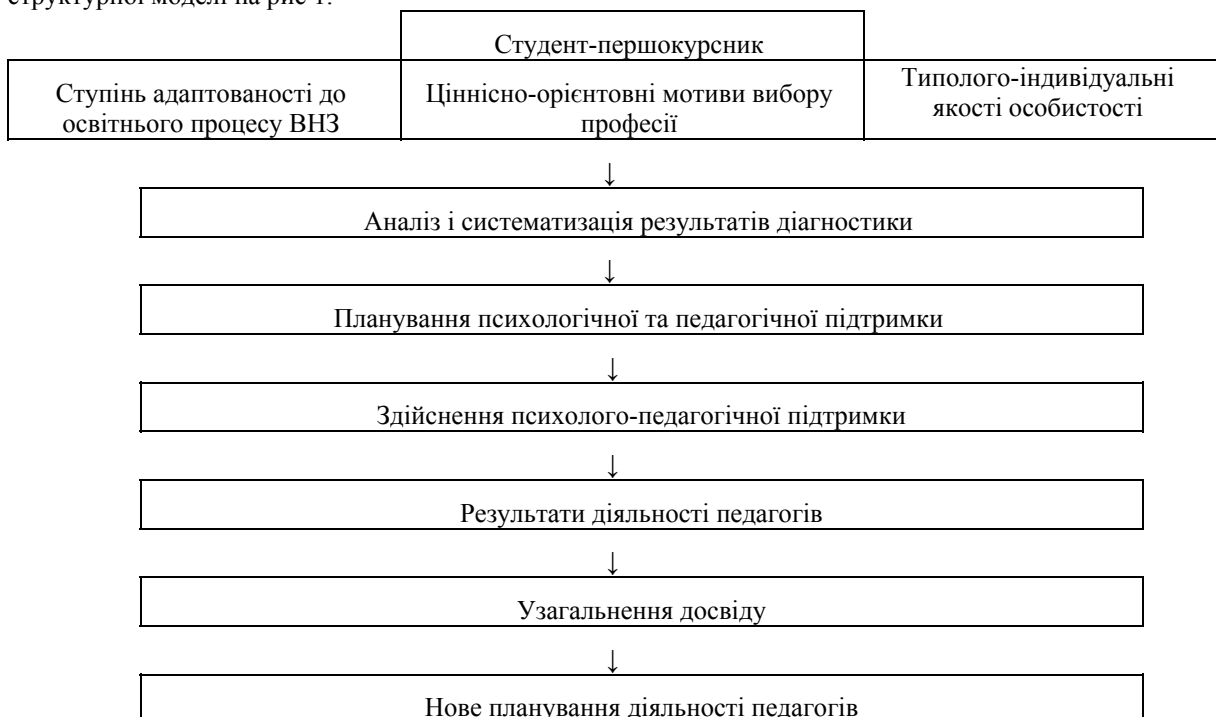

Рис. 1. Структурна модель психолого-педагогічного супроводу студента-першокурсника

У цій моделі визначаються проблеми взаємодії першокурсників з однолітками, професорсько-викладацьким складом, труднощі в науково-педагогічному процесі і, відповідно, будується робота по здійсненню педагогічної допомоги. Чим раніше ми виявимо негативні моменти в процесі адаптації, тим результативнішою буде педагогічна допомога.

Виходячи із запропонованої структурної моделі психолого-педагогічного супроводу, відзначається важливість трьох її основних блоків:

- ступінь адаптованості студентів-першокурсників до освітнього процесу ВНЗ, який є результатом самого процесу адаптації і проявляється в успішності подальшої навчальної діяльності;
- ціннісно-орієнтовні мотиви вибору професії, які визначаються в усвідомленні потреб цілепокладальної діяльності за рахунок активізації професійної самосвідомості Я, визначаються межі та перспективи особистісного сенсу, внутрішньомотивованої професійної поведінки;
- типолого-індивідуальні якості особистості, які впливають на ступінь адаптованості до ВНЗ, і володіють найважливішими індивідуальними процесуальними характеристиками (різнобічність умінь, самостійність, творчий потенціал тощо), унікальність, неповторність, які є основою для плідних міжсуб'єктних стосунків, стимулюють прагнення до взаємодії, співпраці, спілкування.

Ці три блоки взаємопов'язані між собою і приводять до аналізу й систематизації отриманих результатів, а також висуюють вимоги до подальшого планування психологічної та педагогічної допомоги студентам-першокурсникам, яка будується з урахуванням орієнтації переважно на розвиток мотиваційно-сміслової сфери студента і здійснюється в подальшому при виборі різноманітних форм і методів організації діяльності. При цьому повинні бути забезпечені реальна можливість вибору рольових позицій студентів і педагогів, гнучкий графік проведення різних форм робіт і добровільність участі.

Підведення підсумків на підставі отриманих результатів приводить до вибору нових методів, форм педагогічного супроводу і підтримки студентів-першокурсників, а також узагальнення всього досвіду роботи й аналіз усієї діяльності, спрямованої на успішність процесу адаптації студентів-першокурсників у ВНЗ.

Серйозної уваги для простеження процесу адаптації студентів у ВНЗ, заслуговує характеристика мотивів навчальної діяльності, оскільки ці мотиви безпосередньо впливають на якість професійної підготовки та формування особистості професіонала. Н.В. Бордовська, А.О. Реан, Є.П.Ільїн, Б.І. Додонов, М.С. Каган, Д.О. Леонтьєв, О.К. Осницький, Є.М. Павлютенков визначили такі мотиваційні чинники ефективності навчальної діяльності студентів:

1. Мотив досягнення – проявляється у прагненні до поліпшення власних результатів і стимулює пошук людиною таких ситуацій, в яких він міг би відчувати задоволення від досягнення успіху.
2. Потреба в уникненні невдач лежить в основі рутинного виконання діяльності. Студенти з переважаючим мотивом уникнення невдач навчаються, як правило, щоб позбутися від неприємностей, пов'язаних саме з неуспіхом.
3. Під мотивом афіліації розуміють прагнення людини до спілкування з членами свого суспільства, прагнення до створення, збереження та відновлення позитивних емоційних взаємин з іншими людьми. Якщо виявляються перешкоди у задоволенні потреби афіліації, то це може призвести до збільшення в студента психоемоційного напруження і тривоги, до виникнення стану фрустрації, депресії і тощо.
4. Потреба в самоствердженні проявляється у прагненні людини впливати на інших людей, бути авторитетною, вміти переконувати.
5. Пізнавальна потреба проявляється в тому, що людина прагне розширити досвід, знання, впорядкувати їх, прагне бути компетентною, розвивати здатність вільного оперування знаннями, фактами, прагнути розуміти суть проблеми.

На основі наведених мотиваційних факторів, складаються три типи навчальних моделей, виходячи з яких, можна забезпечити формування особистості фахівця (у плані його соціального становлення), де одним із основних засобів є продуктивна організація спільної діяльності викладача та студентів. Ця спільна діяльність покликана забезпечити формування й розвиток необхідних соціально-значущих якостей особистості, перебудову особистісних позицій студентів, зміну їх ціннісних установок, смислових орієнтирів, перехід на новий рівень засвоєння діяльності.

Розглядаючи фактори, що сприяють успішному проходженню процесу адаптації студентами-першокурсниками, відзначимо важливість факторів педагогічного блоку, до яких можна віднести побудову навчальної діяльності та її адекватне формування в студентів. Фактично йдеться про те, щоб навчити студентів вчитися, і це найчастіше важливіше, ніж озброєння їх конкретними предметними знаннями.

Таблиця 1 – Типи навчальних моделей

Навчальні моделі		
Семіотичні навчальні моделі	Імітаційні навчальні моделі	Соціальні навчальні моделі
Система завдань, які передбачають роботу з текстом і забезпечують переробку знакової інформації, а також орієнтовані на її індивідуальне привласнення студентами без особистісного ставлення до досліджуваного матеріалу.	Навчальні завдання припускають вихід студента за рамки текстів шляхом співвіднесення отриманої інформації з ситуацією майбутньої професійної діяльності. При цьому знання перетворюється на освоєвану предметну область діяльності.	Завдання дещо змінюються у спільних колективних формах роботи учасників освітнього процесу. При цьому включається механізм взаємодії, у результаті чого і в студентів і у викладачів з'являється новий досвід як плід спільних зусиль. Формування не тільки предметної, а й соціальної компетентності суб'єкта навчання здійснюється шляхом входження в інтерактивні групи, що представляють соціальні моделі майбутнього професійного середовища.

Найбільша складність полягає в самостійному відборі змістового матеріалу, що підлягає засвоєнню. Це неможливо зробити без певного обсягу знань психологічного й логіко-методологічного характеру, в тому числі знань про саму навчальну діяльність, а також узагальнених характеристик предмета, який підлягає засвоєнню.

На підставі вищевикладеного можна стверджувати, що адаптація здавна розглядалася в різних філософських течіях як процес пристосування системи до умов зовнішнього і внутрішнього середовища та визначалася як результат процесу і наявність у системи пристосованості до певного фактору середовища.

У психологічних, педагогічних і соціологічних дослідженнях адаптація виступає як процес взаємодії людини з навколишнім середовищем, в результаті якого в неї виникають моделі та стратегії поведінки, адекватні мінливим у цьому середовищі умовам, а також як «сукупність психологічних і фізіологічних реакцій організму, що лежать в основі пристосування її до навколишніх умов, спрямованих на збереження відносної постійності її внутрішнього середовища» [8, с. 134].

Розглядаючи об'єктивні та суб'єктивні критерії адаптації, необхідно відзначити продуктивну діяльність і реальне становище в колективі кожного її учасника, показником якої є професійно-кваліфікаційний ріст (для студентів – успішність), а також авторитет як соціальна реальність, що відбиває стійке визнання членами групи пріоритету особистості в будь-якому вигляді діяльності, і задоволеність особистості (усвідомлення чи ні), ставлення до різних аспектів і умов діяльності та спілкування, а також ставлення особистості до себе самої.

Застосовуючи поняття «адаптація» до навчальної діяльності, можна відзначити, що вона є процесом зміни параметрів і структури в логіко-лінгвістичній моделі студента й вироблення відповідних навчальних впливів на основі інформуючої (контрольної) інформації з метою досягнення директивного заданого стану учня при його початковій невизначеності й мінливому педагогічному середовищі.

Мотиваційна готовність суб'єкта проявляється в мотиваційному санкціонуванні конкретного напрямку професіоналізації, формуванні рівня домагань і самооцінки, що залежить від якісних характеристик самореалізації суб'єкта в процесі професіоналізації та трудової діяльності. В основі цього лежить реальна мотиваційна орієнтованість студентів на особистісний розвиток в освітньому процесі, де педагогічна підготовка повинна ґрунтуватися на виявленні освоєваної трудової діяльності можливостей особистісного розвитку й самоактуалізації суб'єкта.

Процес психолого-педагогічного супроводу студента-першокурсника у ВНЗ представляється у вигляді структурної моделі, де основними компонентами є: ступінь адаптованості студентів-першокурсників, ціннісно-орієнтовні мотиви вибору професії та функціонально-індивідуальні якості особистості, що взаємопов'язані між собою і приводять до аналізу й систематизації отриманих результатів, а також висувають вимоги до подальшого планування психологічної та педагогічної допомоги студентам-першокурсникам, яка будується з урахуванням орієнтації переважно на розвиток мотиваційно-сміслової сфери студента і здійснюється в подальшому при виборі різноманітних форм і методів організації діяльності.

Навчальна діяльність у період адаптації студентів-першокурсників до освітнього процесу вищої школи будується з урахуванням її науково-теоретичного характеру, де основними компонентами виступають: пізнавальні мотиви, навчальні завдання та навчальні дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордовская Н.В. Педагогика / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.
2. Додонов Б.И. Структура и динамика мотивов деятельности / Б.И. Додонов // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 126–130.
3. Загвязинский В.И. Преподавание как творческий процесс / В.И. Загвязинский // Вестник высшей школы. – 1987. – № 7. – С.22–29.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология / Зимняя И.А. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с.
5. Зязюн І.А. Естетичні засади педагогічної майстерності / І.А. Зязюн // Професійна освіта. – 2006. – №3. – С. 6–11.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. – СПб. : Питер, 2000. – 502 с.
7. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Исаев И.Ф. – М. : Академия, 2002. – 208 с.
8. Каган М.С. Человеческая деятельность / Каган М.С. – М. : Политиздат, 1974. – 247 с.
9. Кон И.С. В поисках себя: Личность и самосознание / Кон И.С. – М. : Политиздат, 1984. – 237с.
10. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования / Левина М.М. – М. : Академия, 2001. – 272 с.
11. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности / Д.А. Леонтьев // Вестник МГУ. – 1997. – № 1. – С. 20–27.
12. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности / А.К. Осницкий // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 5–19.
13. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов выбора профессии / Павлютенков Е.М. – К. : Радянська школа, 1980. – 143 с.
14. Педагогика высшей школы / [под ред. М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, С.Л. Кандыбович]. – Мн. : Харвест, 2006. – 320 с.
15. Философский словарь / [под ред. И.Т. Фролова]. – М. : Политиздат, 1991. – 576 с.

УДК 378.147./658.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Косинська О.А., к. пед. н., доцент

*Кримський економічний інститут ДВНЗ
«Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»*

У статті викладені основні положення підготовки фахівців до реалізації засад етичного менеджменту в професійній діяльності, зокрема, удосконалення змісту та технології навчання у виші, створення відповідного мікросередовища.

Ключові слова: менеджмент, етичний менеджмент, підготовка фахівців, навчально-виховний процес, організаційна культура.

Косинская Е.И. ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ К РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛОЖЕНИЙ ЭТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТА / Крымский экономический институт ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана», Украина.

В статье изложены основные положения подготовки специалистов к реализации основ этического менеджмента в профессиональной деятельности, а именно усовершенствования содержания и технологии обучения в вузе, создания соответствующей среды.

Ключевые слова: менеджмент, этический менеджмент, подготовка специалистов, учебно-воспитательный процесс, организационная культура.